

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA” DIN SIBIU
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ „ANDREI ȘAGUNA”

Teză de doctorat:

*„Misterul pascal al morții și învierii Domnului – kerygma spiritualității
Sfântului Simeon Noul Teolog”*

(Rezumat)

Conducător științific:

Arhidiacon. Prof. Univ. Dr. IOAN I. ICĂ JR

Candidat:

Pr. HERBAN MIHAI-LAURENȚIU

Sibiu

2017

CUPRINS

I. Introducere	8
I.1. Scurte considerații introductive.....	8
I.2. <i>Kerygma</i>	10
I.3. Actualitatea temei.....	17
I.4. Criza eficienței propovăduirii datorată crizei spirituale.....	23
I.5. Secolele X – XI și crizele multiple ale Bisericii.....	27
a) Survol de ansamblu asupra societății bizantine a sec. X-XI.	27
b) Monahismul secolelor X-XI – două precizări!.....	29
c) „Osificarea” în formalism – criză teologică și ecleziastică.....	30
I.6. Sfântul Simeon Noul Teolog – note asupra unei biografii harismatice provocatoare.....	33
I.7. Precizări metodologice. Obiective. Motivație.....	39
I.8. Opera Sfântul Simeon Noul Teolog.....	42
a) Literatura teologică în Bizanț și genurile ei. Câteva repere.....	42
b) Opera Sfântului Simeon Noul Teolog. Influențe. Receptări.....	46
c) Ediția critică. Liniile majore ale gândirii Sfântului Simeon.	49
I.8. Structura și conținutul lucrării	55
I.9. Stadiul actual al cercetărilor.....	60
II. Elemente de antropologie în opera Sfântului Simeon	67
II.1. Omul – ființă între moarte și înviere.....	67
II.2. Structura psiho-somatică a omului	71
II.3. Participarea trupului la slava învierii	75
a) Scurt survol scripturistic și patristic.....	75
b) Trupul la Sfântul Simeon	77
c) Trupul în viața duhovnicească a familiei	79
II.4. Voința.....	87
a) În lumina creației. „Omul cel întâi zidit”	87
b) De la „chip” la „asemănare”	88
c) Libertatea – cumpăna dintre viață și moarte	90
II.5. Casa virtuților. Haina nepătimirii	92

III. Moartea-de-viață-făcătoare – imitare ascetică a modului lui Hristos de existență.....95

III.1. Botezul – pecetea crucii Domnului	95
III.2. Conștiința dogmatică a Pătimirii Domnului – premisă a iubirii lui Dumnezeu și a fapturii ascetice	99
III.3. „Păstorul” – mistagog în Taina Crucii și Învierii Domnului	102
III.4. Chemarea la preoție. Condițiile duhovnicești ale intrării în preoție.	109
III.5. Purificarea mistagogului. Inițierea preotului în Taina Crucii	111
a) Mortificarea patimilor. Permanentă stare de jertfă	114
d) Ucenicia lângă un părinte.....	117
e) Credința (Πίστις).....	120
f) Smerenia	123
g) Cercetarea conștiinței. Cercetarea de sine în lumina <i>Fericirilor</i>	126
h) Împlinirea poruncilor – cale unică a cunoașterii lucrării Duhului!	130
III.6. Martiriul voinței și părintele duhovnicesc	136
a) Necesitatea conformării voinței omului cu voința lui Dumnezeu.....	136
b) Martiriul voinței	138
III.7. „Canonul” personal de rugăciune – mistagogia misterului pascal	140
III.8. Asceza – moartea prin intenție sau calea imitării Domnului	144
III.9. Pocăința – taina învierii duhovnicești	150
III.10. Νέκρωσις ζωοποιός – haina nepătimirii.....	156

IV. Preoția și implicațiile ei în spiritualitate..... 159

IV.1. Criteriile autenticei povățuirii duhovnicești.....	159
a) Ispita păstoririi sufletelor	159
b) Πληροφορία - Încredințarea lăuntrică.....	161
c) Virtuțile și avizul părintelui duhovnicesc	163
d) Dobândirea harului întru simțire. Darul Duhului – criteriul călăuzirii duhovnicești	166
e) Discernământul	169
f) Îndrăzneala (παρρησία).....	175
IV.2. Lucrarea lăuntrică a preotului.....	180
a) Liturghia tainică	180
b) Misterul Pascal - fundamentul experienței și trăirii lăuntrice unice.....	184
c) Unitatea teologică și liturgică a celor trei altare: din cer, din inimă și din biserică	190

IV.3.	Urmarea părintelui duhovnicesc – calea experienței Tainei Crucii și Învierii Domnului.....	193
a)	<i>Cateheza 20</i>	193
b)	Paradigme mistagogice: norul și carul.....	196
c)	Sensul duhovnicesc al păstoririi. Cuvântul lui Dumnezeu poartă în sine energiile vieții. ...	199
d)	Necesitatea căutării și aflării unui părinte duhovnicesc.....	204
e)	Credința deplină în părintele duhovnicesc.....	210
f)	Duhovnicul – mistagogul pocăinței.....	215
V.	Învierea duhovnicescă	222
V.1.	Sfânta Liturghie – actualizarea și permanentizarea misterului pascal al Morții și Învierii Domnului în lume. Centralitatea ei în viața comunității parohiale și a obștii monahale.	222
a)	Dimensiunea ascetică a Sfintei Liturghii.....	224
b)	Dimensiunea mistică a Sfintei Liturghii.....	225
c)	Unitatea dintre viața ascetică, mistică și liturgică.....	226
V.2.	Împărtășirea cu Preacuratele Taine – unire mistică și paște eshatologic.....	228
V.3.	Nunta mistică a sufletului mireasă cu mirele Hristos.....	233
V.4.	Învierea duhovnicescă – aspectul actual.....	237
V.5.	Restaurarea finală prin înviere – aspectul eshatologic.....	241
VI.	Concluzii	244
VII.	Bibliografie	248
	EDIȚII ALE SFINTEI SCRIPTURI.....	248
	IZVOARE ȘI SURSE PATRISTICE PRIMARE.....	248
	LEXICOANE ȘI DICȚIONARE.....	252
	CĂRȚI.....	252
	STUDII, ARTICOLE, RECENZII.....	258
	RESURSE ELECTRONICE.....	264

Rezumat

Cuvinte cheie: Cruce, Înviere, Simeon Noul Teolog, mister pascal, *kerygma*, *moartea-de-viață-făcătoare*.

I. Introducere

Motivele care m-au determinat să abordez acest subiect sunt cu precădere motive de natură practică, determinate de necesitățile vieții liturgice și duhovnicești ale parohiei și de povara povățuirii duhovnicești.

Ca tânăr absolvent de teologie, ajuns preot în parohie, m-am confruntat în viața practică de parohie cu anumite realități legate de viața liturgică și duhovnicească, datorită cărora slujirea mea preoțească, așa cum mi-am înfățișat-o citind scrieri patristice, era mereu poticnită. Întâlnirea mea cu scrierile Sfântului Simeon Noul Teolog a avut un efect revelator, descoperindu-mi multe din tarele vieții liturgice și duhovnicești, la care mă obligau cutumele găsite în parohie, iar pe de altă parte mi-au indicat constelația de valori liturgice și duhovnicești către care ar trebui să ținesc pentru ca slujirea mea preoțească să fie cu adevărat o mărturie a Tradiției Ortodoxe.

Printre întrebările de la care am pornit în cercetarea mea și la care am aflat răspuns în scrierile de Dumnezeu insuflatului Părinte aș enumera: Care sunt criteriile unei slujiri preoțești autentice? Ce raportare trebuie să aibă preotul la dumnezeieștile slujbe (pregătire, săvârșire etc.)? Cum să-și îndrume credincioșii și în ce direcție duhovnicească să-i orienteze? Care sunt exigențele, criteriile și caracteristicile unei vieți liturgice ortodoxe și cum pot fi transpuse aceste exigențe în realitatea parohială? Cum aș putea înțelege, aplica și fructifica scrierile teoforului Părinte în contextul de azi al vieții în parohie? Pe lângă aceste probleme, contactele dese cu tinerii, mai ales prin spovedanie, mi-au relevat faptul că „infuzia” de învățături duhovnicești preluate din scrierile simeoniene îi atrage spre viața liturgică.

Opera atât de controversată a Sfântului Simeon Noul Teolog a fost dată uitării pentru aproape trei secole fiind redescoperită și relansată de autorii isihăști din secolul XIV, cât și în timpul revirimentului filocalic de la sfârșitul secolului XVIII, prestigiul Sfântului Simeon fiind apărat de Nicodim Aghioritul sub a cărui îndrumare și supraveghere Dionysos Zagoraios va publica în 1790 la Veneția parafraza neogrecă a întregului corpus simeonian.

Apariția ediției critice a integralei operei Sfântului Simeon în colecția *Sources Chrétiennes* (1957-1973), ediție care oferea baze textuale sigure scrierilor sale, a deschis pe de

o parte poarta studiilor moderne închinată marelui mistic bizantin, iar pe de altă parte a produs o schimbare de interpretare, mutând accentul de pe o interpretare în manieră negativă pe una în manieră pozitivă, astfel încât astăzi nu mai există îndoieli cu privire la caracterul deplin tradițional al gândirii și învățaturii sale.

Rezumând principalele monografii și liniile lor interpretative, putem menționa faptul că, în plan internațional cercetarea urmează inițial liniei deschise de Irénée Hausherr într-un studiu despre metoda rugăciunii isihaste¹ sau în cuvântul introductiv al *Vieții* Sfântului Simeon², care creionează imaginea unui mistic bizantin în conflict cu ierarhia. Această linie este urmată în studiile lor de către J. Gouillard³ și iezuitul D. Stiernon⁴. O altă direcție dezvoltă interpretarea protestantului Karl Holl, aceea de „Simeon – entuziast bizantin”⁵, cum a făcut-o luteranul K. Deppe, care-l interpretează pe Sfântul Simeon la jumătatea drumului între entuziasmul messalian, condamnat în secolul V și cel isihast oficializat în secolul XIV⁶.

O interpretare negativă apare în spațiul ortodox grecesc la dogmatistul P. Trembelas, într-un studiu de la sfârșitul vieții care înfățișează o imagine de exaltare patologică malativă la Sfântul Simeon⁷.

Începând însă cu anul 1973 – așa cum menționam – studiile și publicațiile referitoare la Sfântul Simeon capătă o nuanță pozitivă fiind înțelese și interpretate în contextul tradiției patristice și spirituale răsăritene.

În 1974, teologul luteran Walter Völker (1896-1988) avea să publice o densă monografie asupra spiritualității Sfântului Simeon, pe care o încadrează în spiritualitatea filocalică, fiind probabil cea mai bună abordare venită din spațiul teologiei protestante. Planul lucrării *Praxis und Theoria bei Symeon dem neuen Theologen. Ein Beitrag zur byzantinischen Mystik*⁸ urmărește treptele desăvârșirii: despățimirea (lucrarea trupestă), împlinirea virtuților (lucrarea sufletească), *theoria* și *theosis* (îndumnezeirea). În anul 1975 George Maloney avea să publice o introducere în universul spiritual al Sfântului Simeon, în lucrarea *The Mystic of Fire and Light: St. Symeon the New Theologian*⁹, elaborând un plan care înfățișează imaginea

¹ „La méthode d’oraison hésychaste”, în *OC*, IX, nr. 36, iunie-iulie 1927.

² „Vie de Syméon le Nouveau Théologien”, în *OC*, XII, nr. 45, iulie-august, Roma, 1928.

³ „Syméon le Jeune, le Nouveau Théologien”, *DTC*, XIV/2, 1941, col. 2941-2952.

⁴ „Santo Simeone il Nuovo Teologo”, *Biblioteca Sanctorum 11*, 1968, col. 1104-1114.

⁵ *Enthusiasmus und Bussgewalt beim griechischen Mönchtum: eine Studie zu Symeon dem Neuen Theologen*, Leipzig, 1898.

⁶ „Der Wahre Christ. Eine Untersuchung zum Frömmigkeit Verständnis Symeon der Neuen Theologen und zugleich ein Beitrag zum Verständnis des Messalianismus und Hesychasmus”, Diss. Göttingen, 1971.

⁷ „Mystikismos apophatismos, kataphatike theologia”, *Epistemonike epeteris Theologictou Scholes Panepistemiou Athenon* 19, 1972, pp. 5-98.

⁸ Steiner, Wiesbaden, 1974, 489pp.

⁹ Denville, New Jersey, 1975, 237pp.

unei ascensiuni duhovnicești începând cu Botezul până la îndumnezeire. Meritul acestei lucrări este de a fi popularizat în occidentul anglofon opera și viața Sfântului Simeon.

Problema mărturisirii și a paternității duhovnicești, aspecte legate de controversata *Epistolă despre mărturisire* și despre posibilitatea mărturisirii păcatelor la un monah nehirotont au fost abordate în diferite studii printre care menționez: Joost van Rossum, „Priesthood and Confession in St. Symeon The New Theologian” (*SVTQ*, 1976), V.C. Christophorides, „*He pneumatiké patrotes kata Symeon ton neon Theologon*” (1977), Robert John Beeson, „St. Symeon the New Theologian on Binding and Loosing” (*SVTQ*, 2013).

O imagine vie și obiectivă, bine documentată asupra teologiei Sfântului Simeon, este antologia comentată a Arhiepiscopului Vasili Krivoșein: *Dans la lumière du Christ. Saint Syméon le Nouveau Theologien. Vie – Spiritualité – Doctrine*, apărută în 1980 (în trad. rom. 1997, 2005). O investigație asupra chestiunilor legate de simțurile duhovnicești și vederea lui Dumnezeu, incluzând analize comparative cu spiritualitatea răsăriteană a secolelor III-VII la autori precum: Origen, Sfântul Grigorie al Nyssei, *Omiliile* Sfântului Macarie, Diadoh al Foticeei, Maxim Mărturisitorul, avea să vină prin disertația lui B. Fraigneau-Julien: *Les sens spirituelles et la vision de Dieu selon Syméon le Nouveau Théologien*, apărută postum (1985). O complexă analiză asupra paternității duhovnicești în spiritualitatea Sfântului Simeon vine din partea unei teze de doctorat: *St. Symeon the New Theologian and Spiritual Fatherhood* (1990), semnată de H.J.M. Turner, același teolog care va edita critic cele 4 *Epistole* ale Sfântului Simeon. De asemenea se cer semnalate studiile părintelui John McGuckin din 1994: „Symeon the New Theologian and Byzantine Monasticism” și 1997: „St. Symeon the New Theologian (949-1022): Byzantine Spiritual Renewall in search of Precedent”, remarcabila teză de doctorat susținută de ieromonahul (astăzi episcop) Ilarion Alfeyev: *St. Symeon the New Theologian and Orthodox Tradition* (2000), în care va demonstra faptul că spiritualitatea Sfântului Simeon aparține pe deplin Tradiției Ortodoxe sau interesul susținut față de viața și scrierile dumnezeiescului Părinte venit din partea profesoarei Hannah Hunt de la Universitatea *Trinity* – Leeds, interes materializat în anul 2015 într-un excelent ghid informativ și pătrunzător, precis și accesibil: *A Guide to St. Symeon The New Theologian* (2015), o admirabilă introducere în spiritualitatea Sfântului Simeon care abordează diferite aspecte: contextul istoric al Constantinopolului secolelor X-XI, scrierile Sfântului Simeon și genurile sale literare, locul Sfântului Simeon în teologia monahală răsăriteană, moștenirea duhovnicească a Sfântului Simeon.

În ceea ce privește cercetarea românească și interesul față de opera Sfântului Simeon putem remarca faptul că scrierile sale pătrund în spațiul românesc printr-o serie de traduceri

independente (una de cealaltă) între care se distinge versiunea integrală a corpusului simeonian în traducerea lui Isaac Dascălul aflată în biblioteca mănăstirii neamț (ms. Nr. 60-61-59). Acestea se adaugă traducerea selectivă a unei părți din opera Sfântului Simeon de către părintele Dumitru Stăniloae: cele 225 de *Capitole teologice și practice* în *FR. 6* (1977) și cele 58 de *Imne* în vol. *Studii de Teologie Dogmatică Ortodoxă* (1991).

Începând cu anii '90, editura Deisis, prin eforturile diac. Ioan I. Ică jr. realizează publicarea în traducere română modernă a integralei operei Sfântului Simeon în patru volume ale seriei Filocalica, astfel: *Discursurile teologice și etice (Scrieri I, ¹1998, ²2001)*; *Catehezele (Scrieri II, ¹1999, ²2003)*; *Imnele, Epistolele și Capitolele (Scrieri III, 2001)*, *Viața (Scrieri IV, 2006)*. S-au remarcat totodată o serie de studii, chiar dacă nu egale ca valoare, care au contribuit la punerea în lumină a operei și vieții Sfântului Simeon în Spațiul teologiei ortodoxe românești. Amintim câțiva dintre cei care s-au ostenit cu valorificarea marelui mistic bizantin: Ioan I. Bria: „Simțirea tainică a experienței harului după Sfântul Simeon Noul Teolog” (*Ort.*, 1956), Dan Zamfirescu: „Probleme teologice și hagiografice legate de supranumele Sfântului Simeon Noul Teolog” (*Ort.*, 1958); *idem*, „Manuscrise slave cu traduceri din Sfântul Simeon Noul Teolog”, (*Ort.*, 1959); Dumitru Popescu: „Faptele bune după Sfântul Simeon Noul Teolog”, (*Ort.*, 1962); Ilie Moldovan: „Teologia Sfântului Duh după Catehezele Sfântului Simeon Noul Teolog”, (*ST*, 1952); Ioan Vârlan: „Învățătura despre mântuire la Sfântul Simeon Noul Teolog” (*Ort.*, 1974); Emanuel Banu: „Lucrarea Sfântului Duh în opera Sfântului Simeon Noul Teolog” (*ST*, 1980); Liviu Stoina: „Desăvârșirea creștină după Sfântul Simeon Noul Teolog” (*ST*, 1980); Ioan I. Ică jr.: „Teologie și spiritualitate la Sfântul Simeon Noul Teolog” (*MB*, 1987) la care se adaugă studiile ample, introductive, așezate la începutul fiecărui volum din cele patru (*Scrieri I-IV*) care redau în traducere românească opera și viața Sfântului Simeon; Gheorghe Sima: „Lucrarea Sfântului Duh în Taina Pocăinței după Sfântul Simeon Noul Teolog” (*ST*, 1990); Călin-Ioan Dușe: „Vederea luminii dumnezeiești după Sfântul Simeon Noul Teolog” (*Teologia*, 2000); Nicolae Moșoiu: „Botezul în Duhul Sfânt în învățătura Sfântului Simeon Noul Teolog” (*RT*, 1995); Ioan C. Teșu: „Paternitate și filiație duhovnicească la Sfântul Simeon Noul Teolog”, *Teologia*, 2004); Nicolae Bolea: „Sfântul Simeon Noul Teolog, epoca și opera sa” (*Teologia*, 2006).

La acestea se adaugă lucrările și comunicările simpozionului științific: „Imnele iubirii dumnezeiești ale Sfântului Simeon Noul Teolog – 1000 de ani de la compunerea lor”, din anul 2009 ale cărui lucrări s-au publicat în volum (2012). Dintre semnatarii cuprinși în acest volum amintim pe: conf. univ. dr. Dan Chițoiu, pr. Prof. univ. dr. Gheorghe Petraru, pr. Lect. Dr.

Daniel Enea, pr. prof. dr. Constantin Leonte, pr. asist. cercet. Dr. Liviu Petcu, pr. Liviu Popa etc.

În domeniul tezelor de doctorat închinat spiritualității Sfântului Simeon și apărute în spațiul teologiei românești menționăm: *Spiritualitate și duhovnicie la Sfântul Simeon Noul Teolog*, scrisă de Iuliu Florea (Constanța, 2007); teza părintelui Dorin-Octavian Picioruș: *Vederea lui Dumnezeu în teologia Sfântului Simeon Noul Teolog* (București, 2009); *Experiența harului în teologia Sfântului Simeon Noul Teolog* semnată de Alexandru Roșu (București, 2013) și *Spiritualitatea luminii la Sfântul Simeon Noul Teolog*, susținută de pr. Toma Costel (Sibiu, 2014).

Cu siguranță nu am făcut decât să redau lucrările de referință constatând totodată o creștere a interesului față de personalitatea și lucrarea dumnezeiescului Părinte. La o privire atentă asupra tabloului general al studiilor referitoare la personalitatea și opera Sfântului Simeon putem observa că în majoritatea cazurilor liniile generale de interpretare degajate din aceste studii, gravitează în jurul aceluiași teme: paternitate și filiație duhovnicească, experiența sensibilă a harului și vederea luminii dumnezeiești, problematica autorității de a lega sau dezlega păcatele, pocăință și lacrimi.

În disertația mea am încercat o abordare (firavă) a învățaturii și a scrierilor Sfântului Simeon în lumina Morții și Învierii Domnului. Pentru dumnezeiescul Părinte teologia luminii este în strânsă legătură cu teologia crucii. Temele centrale ale gândirii și spiritualității sale amintite și abordate în cercetările anterioare se definesc și se „pliază” în jurul misterului pascal al Morții și Învierii Domnului, iar viața duhovnicească în toate aspectele și etapele ei este o trăire permanentă a stării de jertfă, a pătimirilor lui Hristos și un Paște continuu, bineînțeles încadrate eclezial și fundamentate sacramental.

Mi-am propus să abordez scrierile Sfântului Simeon din perspectiva soteriologică pentru a demonstra mesajul său apostolic (*kerygmatic*), permanenta sa provocare la o întâlnire personală și conștientă cu Iisus Hristos – Domnul cel Răstignit și Înviat. Am încercat să evidențiez faptul că spiritualitatea sa se definește în jurul misterului pascal al Morții și Învierii Domnului. Hristos este Cel Care-i învie în chip duhovnicesc, prin Duhul Sfânt pe cei care participă la moartea Sa.

Am încercat pe parcursul tezei o abordare „dinlăuntru” a textului (un fel de exegeză lăuntrică), fără intenția de a exclude instrumentarul academic și științific modern, pentru a pune în lumină faptul că prin atașamentul față de Patimile lui Hristos, de Dumnezeu purtătorul Părinte năzuiește la părtășia și vederea slavei veșnice a Sfintei Treimi. Botezul, asceza și mistica, urmarea părintelui duhovnicesc, împărtășirea cu sfintele Taine sunt trăite de Sfântul

Simeon ca o moarte și înviere împreună cu Hristos. Concret, mesajul său ar suna astfel: cel ce asumă crucea lui Hristos la nivel personal și luptă fără odihnă împotriva păcatului și a poftelor pătimase, va trăi propria înviere încă din această viață, la nivelul sufletului iar mai apoi și la nivelul trupului.

Am încercat totodată o abordare holistică a operei sale dorind să pun în lumină faptul că teologia sa este *kerygmatică*. Abordându-l pe secțiuni tematice, fragmentar (paternitate, experiența luminii, pocăință...) poate apărea riscul de a-l înțelege greșit pe Sfântul Simeon și de a nu-i întâlni mesajul. Nu emit pretenția de a putea cuprinde profunda personalitate a teoforului Părinte, dar am dorit să arăt însemnătatea mântuitoare pe care o reprezintă pentru el Taina Crucii și Învierii lui Hristos, „temele” definitorii ale gândirii sale fiind cuprinse în noțiunile de viață și de moarte.

La temelia soteriologiei sale se află hristocentrismul, în sensul în care mântuirea este posibilă prin imitarea lui Hristos în pătimirile Lui pentru a învia împreună cu El. Trebuie subliniat faptul că Sfântul Simeon nu „tratează” despre tema Morții sau a Învierii Domnului ci el proclamă necesitatea comuniunii cu Hristos Domnul Cel Răstignit și Înviat. Proclamă un nou mod de existență, un nou mod de viață, în unire cu Hristos. Pocăință, lacrimi, străpungere, paternitate duhovnicească, experiența luminii și simțirea harului care constituie teme majore abordate de cercetările anterioare sunt expresii ale asumării și experienței la nivel personal a Morții și Învierii Domnului.

Spiritualitatea Cuviosului Părinte se definește și se pliază în jurul misterului pascal. Vorbim la Sfântul Simeon de o spiritualitate a luminii, a învierii, a experienței conștiente a slavei, dar în aceeași măsură vorbim de o spiritualitate a jertfei, a ascezei, a crucii, a postului și înfrânării, dar totodată a bucuriei duhovnicești. Mă voi rezuma la un exemplu (problema este abordată pe larg în parcursul disertației): Pocăința trăită inițial ca un mormânt, devine mormântul de unde va izvorî bucuria învierii. Legătura aceasta ființială, interioară dintre cruce și înviere se poate observa în toate temele spiritualității sale.

Am conceput demonstrația în patru capitole precedate de o *Introducere* complexă, în care am încercat, pe de o parte, o contextualizare a personalității harismatice și provocatoare a Sfântului Simeon în societatea bizantină și monahismul secolelor X-XI, pe de altă parte, o contextualizare a operei sale pe fundalul câtorva repere a genurilor literare teologice bizantine (comentarii la Scriptură sub forma *omiliilor*, *catenelor*, *florilegiilor* – colecții și antologii de texte ale Părinților, *scrieri polemice*, *apoftegmele Părinților*, *viețile Sfinților*, *Reguli monahale*, *cateheze*, *capitole* – *kephalaia*, *poezia teologică* etc.), încercând totodată să arăt importanța și actualitatea scrierilor sale.

II. Elemente de antropologie în opera Sfântului Simeon

În prima parte m-am oprit asupra elementelor de antropologie din spiritualitatea Sfântului Simeon, elemente reluate și moștenite de la Părinții greci. În *primul subcapitol* am analizat poziția omului între moarte și înviere și potențialitatea dobândirii nemuririi. Ipoteza nemuririi omului are în viziunea Sfântului Simeon transformarea progresivă a trupului material într-unul nematerial, nu în sensul pierderii materialității ci în sensul dobândirii unei materialități străbătute de harul lui Dumnezeu. După Iconomia Întrupării lui Hristos, între perspectiva stricăciunii și a morții și cea a nestricăciunii și a vieții, omului îi stau înaintea doi factori importanți: libertatea și porunca lui Dumnezeu, pe care dacă o împlinește, omul se împărtășește de energiile vieții. Am arătat faptul că această dualitate a omului cu potențialitate fie spre moarte, fie spre viață este legată de dualitatea simțurilor: trupești și duhovnicești. Purificându-le pe cele dintâi prin mortificarea patimilor și a poftelor, omul dezvoltă cel de-al doilea rând de simțuri, cele duhovnicești, prin care sesizează slava lui Dumnezeu – sursa vieții lui.

În *cel de-al doilea subcapitol* am analizat structura psiho-somatică a omului, cum se desprinde din scrierile teoforului Părinte, evidențiind faptul că nu vom întâlni la el o divizare „schematică” a celor două elemente: trup și suflet, în care trupul să fie înțeles doar ca o realitate materială limitată la funcțiile biologice și opus lui, sufletul, cu funcțiile lui spirituale – „organul” prin care omul intră în legătură cu Dumnezeu. Omul nu poate ajunge la cunoașterea lui Dumnezeu decât în integritatea persoanei sale: trup și suflet. Astfel, în *cel de-al treilea subcapitol* am evidențiat și detaliat valoarea pe care Sfântul Simeon, în deplin consens cu Sfânta Scriptură și Părinții, o acordă trupului omenesc. Discursul simeonian insistă asupra necesității învierii cu sufletul, încă din viața aceasta, care este o anticipare și pregustare a învierii eshatologice. Dumnezeiescul Părinte îndeamnă la o atitudine corectă față de trup, refuzând orice inferioritate a lui în raport cu sufletul. E limpede că pentru el, menirea trupului este de a participa alături de suflet la slava lui Dumnezeu și de a învia într-o nestricăciune. Tot în acest subcapitol, din dorința de a valorifica scrierile Sfântului Simeon și pentru cei căsătoriți, care se împărtășesc de viața de familie, m-am oprit pornind de la trei coordonate ale gândirii sale: 1) posibilitatea îndumnezeirii omului ca și consecință a Întrupării lui Hristos, 2) capacitatea trupului de a fi vas al Duhului Sfânt – templu al lui Dumnezeu și 3) posibilitatea omului ca prin asceză și împlinirea poruncilor să străbată „dincolo de zidul trupului” (*Imn 9*), asupra câtorva reflexii privind rostul trupului în viața duhovnicească a familiei, evidențiind faptul că trupul și

actul conjugal nu sunt piedică a participării omului la nepătimirea dumnezeiască. În familia a cărei viață este determinată de coordonate ascetice și liturgice, trupul devine un „transparent” al lui Dumnezeu, o realitate plină de valoare și frumusețe.

În *subcapitolul patru* m-am oprit asupra învățaturii Sfântului Simeon cu privire la martiriul voinței în ascultare de părintele duhovnicesc. Supunerea voinței, anularea ei totală în fața voinței părintelui duhovnicesc și prin aceasta intrarea în voia lui Dumnezeu, este inițiere în Taina Crucii, Morții și Învierii Domnului.

În ultimul subcapitol al acestei părți am încercat reprezentarea „icoanei” omului virtuților pornind de la mădularele trupului așa cum o prezintă dumnezeiescul Părinte în al patrulea *Discurs etic*.

În urma analizelor reies următoarele concluzii:

- insistența Sfântului Simeon asupra potențialității nemuririi omului sădită de Dumnezeu în fire prin creație;

- rolul decisiv pe care voința și libertatea omului îl dețin în alegerea uneia din cele două dimensiuni: moartea sau viața, atât înainte de cădere cât și după restaurarea în Hristos;

- valorizarea pozitivă și duhovnicească pe care Cuviosul Părinte o acordă trupului omenesc menit să participe alături de suflet la slava învierii.

III. Moartea-de-viață-făcătoare – imitare ascetică a modului lui Hristos de existență.

Ideea centrală a celei de a doua părți a disertației evidențiază faptul că Dumnezeu împărtășește pentru început un har excepțional însă cei ce nu-și asumă Pătimirile și Moartea Domnului, fie pe calea îndeobște cunoscută și parcursă a ascezei, a făptuirii practice, fie pe calea excepțională a martiriului nu intră în viața veșnică.

În *primul subcapitol* m-am oprit asupra Botezului, problemă abordată de Sfântul Simeon în diferite părți ale scrierilor sale unde subliniază consecințele profunde ale acestuia în viața creștinilor, dar totodată și responsabilizarea la care revendică Taina Sfântului Botez. În Taina Botezului, Hristos – Noul Adam, ne face părtași Morții și Învierii Sale, ne face părtași la triumful vieții asupra morții pe care neamul omenesc a moștenit-o de la primul Adam.

În *cel de-al doilea subcapitol* am analizat relația dintre conștiința dogmatică a Pătimirii Domnului, iubirea lui Dumnezeu și făptuirea ascetică. Printr-o frumoasă, profundă și expresivă nuanțare duhovnicească și teologică Sfântul Simeon îmbracă relația dintre conștiința dogmatică a Întrupării Domnului (o înțelegere conștientă în ceea ce privește iconomia mântuirii, opusul

unei nepăsări și nesimțiri duhovnicești) și iubirea lui Dumnezeu concretizată într-o asumare ascetică a Pătimirilor Sale. Întruparea constituie asumarea (*ἀναλάβη*) de către Fiul lui Dumnezeu a firii și a vieții umane, replăsmuirea și îndumnezeirea ei.

Răspunsul omului este primirea de către minte, asumarea (*ἀναλάβη*) conștiinței dogmatice a Întrupării care naște în sufletul omului dorul și dragostea după Dumnezeu, și dorința de a-i urma în Pătimirile Sale.

În *subcapitolele trei, patru, cinci și șase* precum și în *partea a III-a* m-am oprit cu insistență asupra slujirii preotului ca liturg al lui Dumnezeu, dar și în calitatea sa de duhovnic și păstor de suflete, ținând seama pe de o parte de importanța pe care Sfântul Simeon o acordă acestei slujiri, dar și de implicațiile ei majore în viața duhovnicească. Aspectele asupra cărora m-am oprit în subcapitolele în părțile a IV-a pot fi prezentate rezumativ astfel:

- Prin preoție și prin mijlocirea Tainelor creștinii sunt renăscuți la o nouă viață. Creștinul pătrunde în Taina Bisericii prin Botez și Mirungere – fundamentele vieții ascetico-mistice (cf. diac. Ioan I. Ică jr.), însă prin lucrarea preoției este inițiat în Taina Bisericii;

- Creștinul poate fi părtaș Învierii lui Hristos doar în măsura participării la Crucea și Moartea Sa, prin tăierea voii proprii și împlinirea voii Lui. Modalitatea concretă de a afla și împlini voia lui Hristos este părintele duhovnicesc. Supunerea voinței prin ascultare față de părintele duhovnicesc devine cale mistagogică în Taina Crucii și Învierii Domnului;

- *Imnul 55* pune în corelație Botezul, pocăința și paternitatea duhovnicească evidențiind rolul de mistagog al părintelui duhovnic pe drumul de întoarcere și restaurare în harul Botezului;

- Săvârșirea Tainelor lui Hristos și slujirea prin cuvânt obligă săvârșitorul la desăvârșire, determinată de legătura vie și personală cu Hristos, legătură ce va transforma slujirea sa într-un izvor al harului, în afara căreia nu va fi decât o autentică definiție a mediocrității: „*încercăm să păstorim fără Hristos, oile lui Hristos*” (*Cat. 18*).

La această legătură personală cu Hristos preotul nu poate ajunge dacă arde etapele făptuirii practice. Ucenicia lângă un părinte, credința, smerenia, mortificarea trupului prin efort susținut de asceză, cercetarea conștiinței, dobândirea harului întru simțire, discernământul, îndrăzneala, toate acestea îl purifică pe mistagog și îl inițiază spre o întâlnire personală cu Iisus Hristos, Domnul Cel Răstignit și Înviat. Acest fapt va transfera viața preotului în certitudinea prezenței dumnezeiești, pentru a-L face cunoscut oamenilor pe Hristos, asemănător făcându-ne Apostolilor.

În *subcapitolul 7* al celei *de a II-a părți* am analizat aspecte legate de canonul de rugăciune, de pravila personală de rugăciune, care sub îndrumarea și cu binecuvântarea

părintelui duhovnicesc devine pedagogie mistagogică prin care Hristos - Domnul Cel Răstignit și Înviat, „*Canonul ultim al Bisericii*” (diac. Ioan I. Ică. Jr.) se naște și ia chip în noi.

Un termen semnificativ pentru spiritualitatea Sfântului Simeon: *moartea-de-viață-făcătoare*, cuprinde în sine două aspecte, unul negativ și altul pozitiv. Pe de o parte mortificarea patimilor, pe de altă parte revigorarea puterilor sufletești și curățirea simțurilor duhovnicești prin dobândirea virtuților. Astfel creștinul ajunge la starea de înviere tainică împreună cu Hristos și la cunoașterea lui Dumnezeu. *Subcapitolul 8* al părții a III-a are în vedere prima parte a oximoronului – omorârea patimilor, moartea prin intenție și imitarea Patimilor lui Hristos. În *subcapitolul 9* am analizat problema pocăinței. Pocăința „ascunde” Taina Crucii și Învierii: amară la început, se preschimbă în bucurie și devine cale spre o împărtășire conștientă (în raport cu Euharistia) și vedere a luminii dumnezeiești. Trăită în faza inițială ca o răstignire și îngropare ea devine înviere mistică cu Hristos.

În urma analizelor părții a II-a și a III-a reies următoarele concluzii:

- Viața duhovnicească este o permanentizare a morții și învierii inițiate în Botez;
- Referirile la Patima lui Hristos abundă în scrierile dumnezeiescului Părinte, Crucea fiind o realitate nemijlocită și personală pentru el – exemplu așezat în fața fiecărui credincios;
- Aspectele vieții duhovnicești, ce țin de făptuirea trupească (*ἐργασία σωματική*), cât și de lucrarea duhovnicească (*ἐργασία πνευματική*), ajută minții – curățită astfel – să asume conștiința dogmatică a Întrupării Mântuitorului și Pătimirile Sale ceea ce generează dragostea față de Dumnezeu și dorința de a-i urma în Patimi;
- Calea inițierii în Taina Crucii și Învierii Domnului este pentru Sfântul Simeon concretizată în urmarea și ascultarea părintelui duhovnicesc;
- Teoforul Părinte dă mărturie asupra necesității unui părinte care să se nască din Duhul Sfânt.

IV. Învierea duhovnicească

În primul subcapitol m-am oprit asupra Sfintei Liturghii, întrucât în gândirea Sfântului Simeon Liturghia ocupă un loc central. Urmând modelului evanghelic și apostolic el insistă asupra coagulării comunității în jurul Liturghiei și Euharistiei. Participarea la Sfânta Liturghie și împărtășirea cu Preacuratele Taine realizează asimilarea noastră întru Hristos. Biserica se descoperă prin Liturghie și Euharistie a fi sursa fundamentală a vieții creștine, locul de unde izvorăște viața - Noul Eden (*Eth. 1*).

Am încercat să subliniez faptul că viața duhovnicească este unitară. Cele trei dimensiuni ale vieții duhovnicești – dimensiunea ascetică, mistică și liturgică – se împletesc într-o unitate deplină descoperind creștinului pe Dumnezeu și inițindu-l în camera de nuntă, tainică a Mirelui (*Eth. 6*).

În *al doilea subcapitol* am încercat să dezvolt anumite aspecte legate de Sfânta Euharistie – izvorul vieții noastre veșnice. Iubitorul de Dumnezeu Simeon insistă asupra faptului că Sfintele Taine sfințesc întregul om, atât sufletul cât și trupul, pregătindu-l pentru viața veșnică. Elementele materiale principale care susțin viața trupească a omului devin prin harul Duhului Sfânt Trupul și Sângele Domnului – Pâinea Vieții – prin care ne facem părtași ai vieții celei veșnice (*Eth. 1*).

În cel de-al doilea *Discurs etic* el dezvoltă o paralelă între pomul cunoștinței binelui și răului care s-a făcut pricina morții și Lemnul Crucii – pricina vieții noastre, precum și între Adam care a devenit pricină de moarte și stricăciune pentru toți urmașii lui și Hristos – Fiul lui Dumnezeu, care prin pătimirile Sale de care ne împărtășim în Euharistie se face pricină a vieții veșnice (*Eth. 2*). Sfântul Simeon pune un accent insistent pe faptul că doar cel ce se răstignește și moare de bunăvoie pentru lume, și astfel se împărtășește de Preacuratele Taine primește Duhul Sfânt - arvuna vieții veșnice, împărtășirea fiind pentru el „*paște eshatologic*” (*Eth. 2*).

Teoforul Părinte susține cu tărie faptul că în măsura în care asumi Crucea Domnului, imiți pătimirile lui și îți mortifici patimile „*și așa te vei împărtăși de dumnezeieștile Taine, toată viața ta va fi o sărbătoare, și nu numai o sărbătoare ci și un prilej de sărbătoare și un Paște, trecere și ieșire din cele văzute spre cele spirituale*” (*Eth. 14*).

Trebuie subliniat și faptul că pentru Sfântul Simeon împărtășirea cu vrednicie este împărtășirea cu „*îndoite simțuri*” (*Eth. 14*).

V.3. – Nunta mistică a sufletului mireasă cu Mirele Hristos – subcapitolul analizează câteva aspecte legate de metafora nunții, care ocupă un loc central în scrierile Sfântului Simeon. Ținta și scopul unei „*viețuiri care imită pe Hristos*” este intrarea în camera de nuntă și vederea slavei lui Dumnezeu (*Theol. 1*). Înfrânarea ascetică, disciplinarea patimilor, împlinirea poruncilor dumnezeiești nu sunt scopuri în sine, ci ele urmăresc nepătimirea, viața veșnică, camera duhovnicească și nunta mistică. Paradoxal, Împăratul Slavei se arată răstignit pe Cruce, iar plinătatea desăvârșirii, a unirii și învierii mistice cu Hristos este tocmai crucea Domnului, „*moartea pentru Hristos și poruncile Lui*” (*Eth. 14*).

În *subcapitolul 4* am încercat să pun în lumină insistența Sfântului Simeon pe faptul că experiența vieții veșnice și a Împărăției Cerurilor este posibilă încă din această viață. Programul duhovnicesc și ascetic al Noului Teolog are în vedere trăirea primei învieri încă din viața

aceasta. Acest lucru este cu putință în momentul în care peste toate facultățile psiho-somatice ale omului stăpânește Dumnezeu iar nu patimile.

Pentru înțelegerea deplină a gândirii sale cu privire la aspectul pus în discuție e nevoie să privim într-un tablou coerent și unitar *Catehezele 13 și 28 și Discursurile etice 10 și 11*, care fundamentate pe textul paulin de la *22 Co. 4, 8-11*: „*Purtând totdeauna în trup omorârea lui Iisus, pentru ca viața lui Iisus să se arate în trupul nostru...*”, tratează teme conexe al căror mesaj central afirmă: Învierea lui Hristos este condiția învierii noastre care se lucrează încă din viața aceasta în cei ce-și mortifică patimile.

Procesul continuu început prin înveșmântarea cu Hristos în Taina Botezului și susținut ascetic-mistic și liturgic-euharistic, „îndumnezeirea este pe drept cuvânt eshatologică” (Norman Russel).

Îndumnezeirea este un permanent proces de transformare ontologică, fără ca omul să-și piardă natura sa creată; el nu devine Dumnezeu după natură ci Dumnezeu prin înfiere. În dumnezeire își relevă sensul *nekrosis-ul*, imitarea Domnului în Pătimirile sale, mortificarea patimilor și toate ostenele ascetice. Toate aceste aspecte au fost abordate în *cel de-al 5-lea subcapitol*.

Concluziile generale care se desprind la capătul cercetării mele pot fi rezumate astfel:

- scrierile de Dumnezeu însuflatului Părinte dezvăluie o înțelegere unitară asupra vieții ascetice, mistice și liturgice;

- misterul pascal al Morții și Învierii Domnului ar putea fi prezentat ca fiind sanctuarul gândirii Sfântului Simeon, liant și „factor de unitate” a celorlalte teme ale spiritualității sale;

- dumnezeiescul Părinte afirmă cu tărie posibilitatea și necesitatea unirii mistice cu Dumnezeu și a învierii duhovnicești încă din viața aceasta, în măsura împlinirii poruncilor dumnezeiești și a purtării luptelor ascetice în general, prin care facem experiența crucii și mortificăm patimile;

- asistăm astăzi la încercări și eforturi intensificate (din partea multor teologi, ierarhi, preoți și duhovnici) de revenire la practica unei împărtășiri frecvente în rândul credincioșilor și, de încheiere a unor comunități euharistice, eforturi meritorii, însă care solicită mereu atenția asupra riscului de a cădea în derizoriu o atare practică. Consider ca fiind revelator modul în care Sfântul Simeon se raportează la Euharistie. Cu toate că relevă valoarea și rolul central al Euharistiei în viața duhovnicească, el nu o absolutizează ci afirmă ferm, totodată, valoarea Botezului, a credinței, a Sfintei Scripturi, a poruncilor, a ascezei, a ascultării de părintele duhovnicesc, prin care creștinul imită pe Hristos și intră în comuniunea patimilor (*ἡ κοινωνία τῶν παθῶν*) Mântuitorului, devenind părtaș al slavei Lui și al Învierii Lui Duhovnicești. Astfel,

botezul, preoția, povățuirea duhovnicească, efortul susținut de asceză și înfrânare, scriptura, canonul personal de rugăciune, pocăința, lacrimile, trezvia, privegherea sunt mijloace și căi de natură mistagogică având ca finalitate viața de comuniune cu Dumnezeu. Toate au rostul de a iniția mintea în misterul negrăit al vieții dumnezeiești;

- antropologia și ecleziologia Sfântului Simeon Noul Teolog, precum și învățătura sa despre viața duhovnicească în toate aspectele ei: asceza, urmarea părintelui, imitarea lui Hristos, mortificarea patimilor etc. sunt luminate de învățătura sa eshatologică și își găsesc împlinirea la cea de a doua venire a Domnului.

Lucrarea de față dorește să pună în lumină mesajul profetic și plin de dragoste al Sfântului Simeon față de frații săi, mesaj care îndeamnă și astăzi cu aceeași căldură și insistență pe preoți și păstoriți, pe monahi și mireni la o întâlnire personală cu Hristos și la împărtășire conștientă de Sfintele Taine, posibilă printr-o angajare concretă în lupta duhovnicească, prin ascultarea față de un părinte duhovnicesc, prin imitarea lui Hristos, printr-o luptă consecventă împotriva iubirii și alipirii pătimase față de lume și o întoarcere existențială prin pocăință dinspre înfăptuirea răului, spre Dumnezeu. Trăită astfel și centrată liturgic, viața parohiei și a obștii monahale în întregul lor dar și în particularitatea fiecărui mădular devine „unire mistică (cu Dumnezeul Cel Viu) și paște eshatologic” (*Eth. 14*).

Totodată disertația deschide perspectiva unei cercetări ulterioare care să pună în lumină influența teologiei pauline asupra spiritualității Sfântului Simeon, teologie al cărui mesaj central este propovăduirea despre Hristos Domnul Cel Răstignit și Înviat. O atare cercetare ar evidenția și mai mult mesajul *kerygmatic* al Sfântului Simeon. Subliniind frecvența folosirii epistolelor pauline în scrierile Sfântului Simeon, la H.J.M. Turner inventariază: Rm – 298; I Co. – 340; II Co. – 221; Gal. – 111; Efes. – 199; I Tim. 117; Evr. – 117, însumând un total de 1169 citări.